

УСНІСТЬ ЯК МІЖГАЛУЗЕВА ЗАСАДА

Максимюк Наталія Іванівна

*аспірантка кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Найпопулярнішою в юридичній науці є класифікація засад залежно від їх поширення відносно галузей права на: 1) загально правові; 2) міжгалузеві; 3) галузеві. М.М. Почтовий відзначає сучасність і «модернізованість» такої класифікації, у порівнянні з поділом на конституційні та інші засади залежно від юридичної сили джерела закріплення, адже остання класифікація означала б, що частина засад є головними, а інші – другорядними. Проте таке твердження є неправильним, адже усі засади у кримінальному процесі мають однакову юридичну силу і значення [1, с. 80].

Для міжгалузевих засад притаманною є поширеність відразу на декілька галузей права. При цьому, якщо засада є міжгалузевою, то вона поширюється або лише на матеріальні галузі, або лише на процесуальні. Усність як функціональна засада проявляється в межах процесуальної діяльності, тому варто проаналізувати її дію в різних галузях процесуального права.

Засада усності кримінального провадження безпосередньо не закріплена у КПК України серед переліку засад кримінального провадження визначених в межах статті 7 КПК України [2]. Також відсутні стаття чи положення в українському кримінальному процесуальному законодавстві, що б роз'яснювали дане поняття чи встановлювали вимоги до усної форми процесуальних звернень і рішень. В главі 2, що розкриває зміст засад кримінального провадження у частині 1 статті 23 КПК України можна зустріти наступне положення: «Показання учасників кримінального провадження суд отримує усно». На жаль, така форма закріплення принципу усності не відображає дійсного змісту цієї засади. Фактично законодавець обмежив, як коло учасників, на яких поширюється даний принцип, так і стадії кримінального провадження на яких він застосовується, а також перелік процесуальних дій під час яких може бути використаний. При цьому термін «усність» і спільнокореневі з ним, згадуються далі у тексті КПК України 13 разів, що свідчить про наскрізне значення усності протягом всього провадження.

Більше того, в науковій доктрині також часто засаду усності не виділяють окремо, а розглядають лише або як один з проявів засади безпосередності дослідження доказів, або елемент публічності кримінального провадження, або ознаку справедливості судового розгляду, або вимогу до процедури проведення судового засідання.

Натомість, якщо звернутися до решти процесуальних кодексів України, то ситуація дещо відрізняється. Наприклад, у цивільному провадженні усність розглядається, як один з проявів засади гласності судового процесу, а частина 1 статті 7 Цивільного процесуального кодексу України проголошує: «Розгляд справ у судах проводиться усно і відкрито...» [3]. Аналогічна позиція закріплена і в межах частини 1 статті 8 Господарського процесуального кодексу України [4]. Як бачимо, у господарському та цивільному судочинстві усність як окрема засада не визначена, однак її текстуально закріплено законодавцем у відповідних процесуальних кодексах і вона розглядається як один з обов'язкових елементів гласності. Такий погляд законодавця також не можна вважати цілком правильним, адже усність як засада має самостійний зміст і фактично є передумовою для можливості здійснювати процес гласно. Однак, певною мірою такий підхід відображає розуміння «усності» Європейським судом з прав людини, який вказує, що право на «публічне слухання» передбачене п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод обов'язково передбачає право на «усне слухання».

В той же час, законодавець у тексті Кодексу адміністративного судочинства України не згадує принципу усності, навіть в контексті розкриття змісту інших, суміжних принципів [5]. Однак, це зовсім не означає відсутність усності в системі засад адміністративного провадження. Наприклад, у рішенні в справі «IDŽANOVIĆ v. Croatia» Європейський Суд визнав порушення права на справедливий суд внаслідок відмови у проведенні усного судового розгляду у адміністративній справі про визнання нещасного випадку виробничим [6]. Окрім цього, подібно до кримінального процесуального законодавства усність у Кодексі адміністративного судочинства закріплена безпосередньо в правових нормах у тексті нормативного акту. Зокрема, усність розглядається в контексті прийняття усних ухвал судом, отримання усної інформації, усного перекладу під час судових засідань тощо. З чого можемо зробити висновок, що дотримання засади усності в усіх без винятку видах проваджень є не лише теоретичною конструкцією, а й вимогою відповідності провадження міжнародним стандартам справедливого судочинства. Відсутність текстуального закріплення усності як засади не свідчить, що вона не є такою.

Як бачимо, засада усності є універсальною і незамінною під час здійснення судочинства в умовах сьогодення. Її дія не обмежена лише

кримінальним провадженням, вона також реалізується під час розгляду цивільних, господарських й адміністративних справ. На підставі цього вважаємо, що усність варто відносити до міжгалузевих засад.

Література:

1. Почтовий М. М. Методологічні та практичні засади публічності та диспозитивності у кримінальному провадженні України: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2021. 478 с
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.12.2024)
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>. (дата звернення: 10.12.2024)
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 10.12.2024)
5. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 10.12.2024)
6. Case of «IDŽANOVIĆ v. Croatia». Judgment. 9 July 2020 (Application no. 67705/14). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-203491> (Accessed: 10.12.2024)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-84>

ДО ПИТАННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК ПРОХОДЖЕННЯ НАВЧАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Нагорний Андрій Олександрович

аспірант

Національної академії Служби безпеки України

м. Київ, Україна

Важливим аспектом боротьби з тероризмом є профілактика та запобігання радикалізації населення. Громадянське суспільство, правозахисні організації та освітні установи відіграють значну роль у формуванні протидії ідеям тероризму. З огляду на зазначене важливим кроком для вітчизняного кримінального законодавства стали внесені